

УДК 811.512.161

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/102-13>**Дарина БУЦЬ,***orcid.org/0009-0009-4320-39521*

аспірантка

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *dasha27buts@gmail.com*

УРБАНІСТИЧНИЙ ПРОСТІР ЯК НОСІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: НАЗВИ ВУЛИЦЬ У МІСТАХ ТУРЕЧЧИНИ

У статті проаналізовано урбаністичну топоніміку міст Туреччини як важливий інструмент репрезентації республіканської ідеології та формування національної пам'яті. Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до топоніміки як засобу відображення соціально-політичних процесів у міському просторі. Особливу увагу приділено назвам вулиць, проспектів і бульварів як стабільним елементам урбаністичного середовища, що виконують не лише навігаційну, а й символічну функцію. Метою дослідження є виявлення особливостей формування урбаністичних топонімів Туреччини та визначення їх ідеологічного навантаження, оскільки вулиці Туреччини розглядаються як своєрідні «місця пам'яті», у яких закарбовуються ключові історичні події, політичні трансформації та постаті, пов'язані зі становленням Турецької Республіки.

Дослідження ґрунтується на аналізі урбаністичних топонімів (годонімів) 24 міст, розташованих у різних географічних регіонах Туреччини. Матеріалом для аналізу слугували офіційні плани міст та картографічні джерела. У роботі простежено, яким чином ідеологія республіканського режиму, політичні процеси, історична пам'ять, демографічні зміни, питання безпеки, територіальне розширення міст і особливості землекористування впливають на формування системи міських назв.

У результаті дослідження встановлено, що урбаністична топоніміка Туреччини відображає вплив республіканської ідеології, політичних процесів, історичної пам'яті, демографічних змін, питань безпеки, територіального розширення міст та особливостей землекористування. Запропоновано типологію топонімів, що включає такі основні групи: назви, пов'язані з Республікою; антропонімічні назви (на честь національних героїв і політичних діячів); назви, пов'язані з історичними подіями; географічно орієнтовані назви; числові топоніми; а також назви, що відображають ідеї єдності, братерства та колективної пам'яті.

Доведено, що урбаністична топоніміка Туреччини є важливим засобом символічного закріплення республіканської ідеології в міському просторі та відіграє значну роль у формуванні національної ідентичності. Вона функціонує як інструмент збереження історичної пам'яті та трансляції ідеологічних цінностей у суспільстві.

Ключові слова: урбаністична топоніміка, турецькі годоніми, міський простір, ідеологія Турецької Республіки, національна пам'ять, назви вулиць Туреччини.

Daryna BUTS,*orcid.org/0009-0009-4320-3952*

PhD Student at the Department of Turkology

Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) *dasha27buts@gmail.com*

URBAN SPACE AS A CARRIER OF NATIONAL MEMORY: STREET NAMES IN CITIES OF TURKEY

The article analyzes the urban toponymy of Turkish cities as an important tool for representing republican ideology and forming national memory. The relevance of the study is due to the growing interest in toponymy as a means of reflecting socio-political processes in urban space. Attention is paid to the names of streets, avenues and boulevards as stable elements of the urban environment, which perform not only a navigational but also a symbolic function. The purpose of the study is to identify the features of the formation of urban toponyms in Turkey and determine their ideological load, since the streets of Turkey are considered as a kind of «places of memory», in which key historical events, political transformations and figures associated with the formation of the Republic of Turkey are recorded.

The study is based on the analysis of urban toponyms (place names) of 24 cities located in different geographical regions of Turkey. The material for the analysis was official city plans and cartographic sources. The work traces how the ideology of the republican regime, political processes, historical memory, demographic changes, security issues, territorial expansion of cities and land use features influence the formation of the city name system.

As a result of the study, it was found that the urban toponymy of Turkey reflects the influence of republican ideology, political processes, historical memory, demographic changes, security issues, territorial expansion of cities and land

use features. A typology of toponyms is proposed, which includes the following main groups: names associated with the Republic; anthroponymic names (in honor of national heroes and political figures); names associated with historical events; geographically oriented names; numerical toponyms; as well as names reflecting the ideas of unity, brotherhood and collective memory.

It has been proven that urban toponymy of Turkey is an important means of symbolically consolidating the republican ideology in the urban space and plays a significant role in the formation of national identity. It functions as a tool for preserving historical memory and transmitting ideological values in society.

Key words: urban toponymy, Turkish place names, urban space, ideology of the Republic of Turkey, national memory, street names of Turkey.

Постановка проблеми. Процес найменування супроводжує людство з найдавніших часів і є невід'ємною частиною взаємодії людини з навколишнім простором. Називаючи об'єкти довкілля мовою певної спільноти, людина не лише орієнтується в географічному середовищі, а й надає йому символічного значення. Саме через найменування простір стає впізнаваним і відокремлюється від інших об'єктів. У цьому контексті місця та предмети набувають індивідуальності, адже, за словами Ю. Туана, «особистість місця є поєднанням природних властивостей і змін, які людство поступово вносило в простір» (Tuana, 2005: 48). Одним із таких способів осмислення простору є система географічних назв, завдяки якій локації переходять зі статусу абстрактного простору до значущого місця.

Міський простір постає не лише як сукупність матеріально організованих об'єктів, а як багаторівнева семіотична та дискурсивна структура, у межах якої здійснюється наративізація історичного досвіду, репрезентація культурних смислів і відтворення символічної влади (Hall, 2001; Çelik, 1994). У цьому вимірі урбаністичні топоніми функціонують як інструменти символічного кодування простору, через які інституціоналізуються колективна пам'ять і домінантні ідеологічні наративи.

У структурі урбаністичної топонімії особливе місце належить годонімам – назвам вулиць, проспектів і бульварів, які, окрім номінативно-орієнтаційної функції, виконують роль дискурсивних маркерів соціокультурного простору. Вони репрезентують селективно сконструйований образ минулого, актуалізують значущі історичні події, постаті та цінності, а також відображають трансформації ідеологічних пріоритетів у різні історичні періоди. У контексті сучасної Туреччини годонімічний простір міст виступає важливим засобом формування національної ідентичності, зокрема через закріплення у топоніміконі республіканських ідей, політичних символів та культурних кодів.

Таким чином, аналіз годонімів дозволяє не лише реконструювати історико-культурні пласти міського середовища, а й виявити механізми дис-

курсивного конструювання простору, у межах яких відбувається взаємодія пам'яті, ідентичності та влади.

Предметом цього дослідження є годонімія як складова урбаністичної топоніміки. **Актуальність дослідження** зумовлена необхідністю комплексного аналізу урбаністичної топоніміки міст Туреччини як важливого чинника формування національної пам'яті та ідеологічного простору Республіки. Назви вулиць, проспектів і бульварів виконують не лише навігаційну функцію, а й виступають носіями історичних, політичних і культурних смислів, відображаючи процеси державотворення, ідеологічні трансформації та динаміку суспільної свідомості.

У період становлення Турецької Республіки урбаністичний простір набув особливого символічного значення, оскільки саме через систему міських назв відбувалося закріплення нової політичної ідентичності та легітимація республіканської ідеології. У цьому контексті годонімія постає як один із ключових інструментів символічної політики, спрямованої на конструювання національного наративу.

У сучасних умовах розвитку гуманітарних і міждисциплінарних студій дослідження годонімів як складової міської топонімії набуває особливої значущості, оскільки дозволяє простежити взаємозв'язок між простором, владою та колективною пам'яттю. Попри зростання наукового інтересу до топонімічних студій, урбаністична топоніміка Туреччини, зокрема її системна типологізація на загальнодержавному рівні, залишається недостатньо опрацьованою, що визначає наукову новизну та дослідницьку перспективність обраної теми.

Метою статті є дослідження урбаністичної топоніміки міст Туреччини як відображення ідеології Республіки, а також виявлення закономірностей формування, функціонування та поширення назв вулиць, проспектів і бульварів у контексті соціально-політичних і культурно-історичних процесів.

Для досягнення поставленої мети стаття передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати теоретичні підходи до вивчення урбаністичної топоніміки та годонімії;
- з'ясувати роль назв вулиць у формуванні національної пам'яті та республіканської ідеології в Туреччині;
- дослідити вплив історичних подій, політичних чинників і соціальних трансформацій на формування системи міських назв;
- здійснити аналіз годонімів міст Туреччини, репрезентованих у різних географічних регіонах;
- розробити типологію урбаністичних топонімів Туреччини з урахуванням їх ідеологічного та функціонального навантаження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Географічні назви є об'єктом міждисциплінарних досліджень у межах мовознавства, історії, географії, соціології та фольклористики, оскільки вони відображають як мовні, так і культурно-історичні процеси. У Туреччині інтерес до топонімічної проблематики простежується від перших років існування Республіки, що підтверджується науковими працями, присвяченими еволюції топонімів у різних регіонах країни (Tunçel, 2000).

Однією з важливих подій у розвитку топонімічних студій у Туреччині став Турецький симпозиум з географічних назв 1984 року, у межах якого було представлено дослідження з лінгвістичної, соціологічної та історичної перспектив (Cultural and Tourism Ministry Symposium Proceedings, 1984). У доповідях учасників розглядалися питання географічної мотивації назв, принципів їх надання, а також зв'язку топонімії із соціальною структурою суспільства та особливостями розселення. Серед учасників заходу: Д. Алагьоз, М. Еміроглу та С. Караборан, які розглядали місцеві назви з географічної позиції, Б. Сдіилдиз, який зосереджував увагу на методах присвоєння географічних назв в Туреччині, а Н. Ероз аналізував назви з точки зору соціальних структур угруповань і поселень.

У подальші десятиліття кількість праць з топоніміки суттєво зросла. Значна частина досліджень була присвячена трансформації назв поселень і їх походженню в певних регіонах, що сприяло кращому розумінню історичних та культурних змін у просторі (Doğru, 1985). Сіррі Ерінч у низці своїх праць вивчав турецькі екзоніми в Егейських островах та у Південно-Східній Європі, акцентуючи увагу на історичних зв'язках і ширшому контексті зовнішніх мовних впливів на топонімію регіону, а також важливість використання архівних джерел та уточнення географічних локацій.

Інші сучасні турецькі дослідження включають роботи Й. Тунджеля (2000), який аналізував зміну назв сіл у Туреччині у XX столітті, О. Гюмюшчу

(2002), що розглядав локальні історичні назви, А. Ачикеля (2003) і М. Акара (2006), а також дослідження С. Гьонена (2007), які також роблять внесок у розуміння структури та походження топонімів у різних регіонах Турецької Республіки.

У міжнародному контексті проведено низку тематично близьких досліджень. Уже на початку 1960-х рр. такі вчені, як Л. Лінд і В. Зелінські, звертали увагу на загальні закономірності географічних назв у європейських країнах, тоді як Н. Хорсман (2006) розглядав топонімію в ширшому історико-політичному контексті.

Науковий доробок свідчить про багатогранність підходів до вивчення топонімів як у Туреччині, так і за її межами. Проте, попри помітний інтерес до трансформації та походження назв поселень загалом, питання урбаністичної топоніміки та класифікації назв міських вулиць турецьких міст потребують подальшого систематичного дослідження, що визначає одне з ключових завдань цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Міста, як рукотворні поселення, відокремлені від природи, формують власний стабільний простір, у межах якого особливу роль відіграють вулиці – найменш мінливий елемент міського ландшафту. Вулиці «є одночасно продуктом дизайну та простором соціального життя... Кожна вулиця зі своїми унікальними характеристиками проявляється як складна комбінація соціальних, політичних, технічних та художніх сил» (Kostof, 2007: 18).

Вшанування важливих історичних подій і персоналій на міських вулицях сприяє формуванню колективної пам'яті, адже історія є невід'ємним елементом національної ідентичності. Такі механізми відіграють значну роль у становленні держави та розвитку національної свідомості. У Туреччині міста зберігають спогади про минуле, які набули особливого символічного значення з моменту формування сучасної Турецької Республіки.

Сучасна Туреччина виникла як результат низки подій, що відбувалися в період між Чанаккале та 23 жовтня 1923 року. У період, який часто називають Визвольною війною, ряд осіб і подій відіграв важливу роль у становленні державності Турецької Республіки. Вплив цих подій і персоналій на міський простір проявився, зокрема, у створенні так званих «Cumhuriyet Caddeleri» (вулиці Республіки). Це відображає не лише офіційну ідеологію або політичну владу, а й легітимізацію ідеї республіки через топонімічний простір.

Вулиці, пов'язані з Республікою, мають різні підкатегорії. Одна з них – *Cumhuriyet Cadde* (Рес-

публіканська вулиця), де назва Республіки використовується як прикметник. Інші приклади – вулиці, названі на честь ювілеїв: *50. Yıl (50-та річниця)* (м. Ерзурум), *75. Yıl (75-та річниця)* (м. Трабзон, м. Маніса, м. Хатай), *80. Yıl (80-та річниця)* (м. Сівас), що символізують міцність заснованої республіки. Ці вулиці зазвичай розташовані в центральних частинах міст і демонструють прихильність до Республіки.

Становлення Туреччини нерозривно пов'язане з діяльністю конкретних історичних постатей. Зокрема, у праці науковця Б. Льюїса «Народження сучасної Туреччини» (Lewis, 2002), автор використовує поняття «кемалістська Туреччина», підкреслюючи провідну роль Мустафи Кемалю Ататюрка в процесі формування сучасної турецької держави. У містах Туреччини існує велика кількість вулиць і бульварів, названих на його честь або з використанням його імен: *Atatürk, Mustafa Kemal, Gazi, Gazi Mustafa Kemal*.

Окрім цього, поширеними є назви, присвячені іншим видатним діячам Туреччини, які творили її історію як Республіки. До них належать, зокрема, урбаноніми, утворені від імен *İsmet İnönü* (м. Мугла, м. Мерсін, м. Афьонкарахісар), *Kazım Karabekir* (м. Конья, м. Ізмір), *Fevzi Çakmak* (м. Анкара, м. Зонгулдак, м. Токат, м. Ван) та *Ali Çetinkaya* (м. Афьонкарахісар). Усі ці назви можна віднести до групи «Cumhuriyetin Önemli Şahısları» (Вулиці видатних діячів Турецької Республіки).

Загалом, назви вулиць є своєрідною історичною картою та відображають офіційну історію, тому у цьому контексті можна виявити вулиці, що відображають історію Республіки. Ці вулиці можна класифікувати за двома основними категоріями: *Zafer Caddeleri* (вулиці Перемоги) та *Kurtuluş Günü Caddeleri* (вулиці Дня Визволення / Незалежності).

До прикладу, *Dumlupınar* (м. Мерсін), *Sakarya* (м. Ерзурум, м. Токат та м. Шанлиурфа), *Ariburnu* (м. Сівас), *Anafartalar* (м. Маніса та м. Ізмір) відносяться до *Zafer Caddeleri* (вулиці Перемоги). У свою чергу, *Kurtuluş Günü Caddeleri* (вулиці Дня визволення) символізують дні завершення боротьби за незалежність. Основними прикладами таких вулиць є: *5 Ocak (вулиця 5 січня)* (м. Адана), *6 Eylül (вулиця 6 вересня)* (м. Баликесір), *8 Eylül (вулиця 8 вересня)* (м. Маніса), *9 Eylül (вулиця 9 вересня)* (м. Ізмір).

Варто зауважити, що окрім бойових дій, у здобутті незалежності певну роль відігравали організаційні заходи, зокрема конгреси, які також увічнені у назвах. У цьому контексті можна згадати *4 Eylül Caddesi (вулиця 4 вересня)* (м. Сівас).

Із проголошенням Республіки Туреччина здобула незалежність, яка відобразилася у топонімах міст через різні аспекти концепції Республіки. Такі поняття, як *Milli Egemenlik (Національний Суверенітет)* (м. Анталія, м. Зонгулдак), *İstiklâl (Незалежність)* (м. Анкара, м. Сівас, м. Стамбул, м. Трабзон, м. Ерзурум), *Hürriyet (Свобода)* (м. Трабзон, м. Стамбул, м. Киркларелі), *Hâkimiyet (Верховенство)* (м. Трабзон) та *Vatan (Батьківщина)* (м. Зонгулдак, м. Трабзон, м. Токат, м. Шанлиурфа, м. Конья) відображають ідеї національної незалежності та суверенітету. У цьому контексті сформувалася категорія «Kavramsal Cumhuriyet Caddeleri» (Концептуальні вулиці Республіки), що втілює концептуальні принципи Республіки в міському просторі.

Окрім цього, міста тісно пов'язані з питаннями безпеки, яка була ключовим фактором появи перших поселень та впливала на їхнє розташування. Зміни у безпекових умовах стимулювали міграцію та прискорювали процес урбанізації. У Туреччині протягом останніх двадцяти п'яти років спостерігалася низка подій, що суттєво впливали на міське середовище. Зокрема, у серпні 1984 року на південному сході країни члени сепаратистської терористичної організації здійснили озброєні напади на державні будівлі в містечках Шемдінлі та Ерух. Державні силові структури реагували оперативно, проте в результаті цих конфліктів турецький народ втратив численних синів та дочок.

Через це на сьогодні в більшості турецьких міст шанують загиблих у різний спосіб, що знайшло відображення у формуванні категорії «Şehitler Caddeleri» (Вулиці Воїнів). До прикладів таких вулиць належать: *Şehit Asteğmen Orhan Sancar Caddesi (вулиця воїна Астеґмена Орхана Санкара, м. Трабзон)*, *Şehit Birol Koç Caddesi (вулиця воїна Бірала Коча, м. Баликесір)*, *Şehit Şükrü Ulaşer Caddesi (вулиця воїна Шюкрю Улашера, м. Токат)*, *Şehit Astsubay Yıldırım Çelikoğlu Caddesi (вулиця воїна Астсубая Йїлдирая Челікоґлу, м. Мугла)*, *Şehit Jandarma Er Mehmet Çalışkan Caddesi (вулиця воїна Жандарма Ер Мехмета Чалишкана, м. Хатай)*. Варто відзначити, що імена полеглих воїнів використовувалися для назв вулиць і до 1984 року (Aliağaoğlu, 2013). Після проголошення Республіки Туреччина також увіковічила загиблих у війнах через такі годоніми: *Köre Şehitleri Caddesi (вулиця воїнів Кореї, м. Стамбул)*, *Kıbrıs Şehitleri Caddesi (вулиця воїнів Кіпру, м. Ізмір)*, *Cengiz Topel Caddesi (вулиця Дженгіза Топеля, м. Баликесір)*. Проте масове використання імен загиблих героїв у назвах вулиць відзначається лише після 1984 року, і такі вулиці мають переважно локальний характер.

Історико-культурна спадщина також є одним із ключових чинників формування міської ідентичності Туреччини. Важливу роль у цьому відіграють «Dostluk-Kardeşlik Caddeleri» (вулиці Дружби та Братерства), які символізують культурну та родову близькість, а також зв'язок віддалених місць та видатних осіб з турецькими містами (Araz, 2015). Приклади таких топонімів: *Filibe Caddesi* (вулиця Філібе, м. Киркларелі), *Selanik Caddesi* (вулиця Салоніки, м. Киркларелі), *Tirnova Caddesi* (вулиця Турнова, м. Киркларелі), *Rodop Caddesi* (вулиця Родопи, м. Киркларелі), *Deliorman Caddesi* (вулиця Делійорман, м. Киркларелі), *Buhara Caddesi* (вулиця Бухара, м. Сівас), *Taşkent Caddesi* (вулиця Ташкент, м. Сівас), *Kerkük Caddesi* (вулиця Керкук, м. Конья), *Kudüs Caddesi* (вулиця Єрусалим, м. Конья), *Bosna Hersek Caddesi* (вулиця Боснія та Герцеговина, м. Конья).

Столиця Туреччини – Анкара, найбільше з усіх інших міст Туреччини вирізняється великою кількістю вулиць, пов'язаних з іншими країнами та містами, наприклад: *Tunus Caddesi* (вулиця Туніс), *Libya Caddesi* (вулиця Лівія), *İran Caddesi* (вулиця Іран), *Kuveyt Caddesi* (вулиця Кувейт), *Kazakistan Caddesi* (вулиця Казахстан), *Azerbaycan Caddesi* (вулиця Азербайджан), *Arjantin Caddesi* (вулиця Аргентина), *Cezayir Caddesi* (вулиця Алжир), а також з назвами міст: *Aşkabat Caddesi* (вулиця Ашгабат), *Tahran Caddesi* (вулиця Тегеран), *Paris Caddesi* (вулиця Париж), *Strazburg Caddesi* (вулиця Страсбург), *Bağdat Caddesi* (вулиця Багдад) тощо.

Серед назв вулиць також відображено вшанування видатних діячів світової історії та культури. Імена видатних іноземців увіковічено на таких вулицях як: *Ghandi Caddesi* (вулиця Ганді), *Kennedy Caddesi* (вулиця Кеннеді), *Cinnah Caddesi* (вулиця Джинна), *Wilhelm Thomsen Caddesi* (вулиця Вільгельма Томсена), *Simon Bolivar Caddesi* (вулиця Симона Болівара), *Abay Kunanbay Caddesi* (вулиця Абая Кунанбая) і тому подібне.

Категорія «Yer/Yön Belirten Caddeler» (Вулиці, що вказують на місце/напрямок) включає топоніми, які, як правило, не мають ідеологічного чи політичного забарвлення. Такі назви найчастіше формуються на основі фізичних об'єктів, орієнтирів або матеріальних символів і здебільшого пов'язані з транспортною інфраструктурою (Savage & Yeoh, 2004: 196). Наприклад: *Van-İskele Caddesi* (вулиця Ван-Причал), *Zonguldak-Terminal Caddesi* (вулиця Зонгулдак-Термінал), *Afyonkarahisar-Garaj Caddesi* (вулиця Афьонкарахісар-Вокзал), *Trabzon-Hava Limanı Caddesi* (вулиця Трабзон-Аеропорт), *Dişarbakır-Hava Limanı Caddesi* (вулиця Диярбакір-Аеропорт), *Zonguldak-Liman Caddesi* (вулиця Зонгулдак-Порт) тощо.

Деякі топоніми мають військове походження, наприклад: *Ordu Caddesi* (вулиця Армії, м. Афьонкарахісар), *Paşalar Caddesi* (вулиця Пашей, м. Ерзурум), *Kışla Caddesi* (вулиця Казарми, м. Адана, м. Диярбакір, м. Киркларелі). Вони зазвичай розташовані поблизу військових об'єктів або в престижних міських районах, що свідчить про історичне та соціальне значення таких назв для локального контексту.

Лінгвісти С. Саваж та Б. Єох (Savage & Yeoh, 2004) наголошують, що будівлі, які можуть виконувати функцію орієнтирів, часто стають джерелом для формування топонімів міських вулиць. Відповідно до визначення К. Лінча (Lynch, 1960: 64), орієнтири не обмежуються лише релігійними спорудами; вони становлять точкові фізичні об'єкти, які легко ідентифікувати, включаючи будівлі, знаки, фасади магазинів, дверні ручки або природні елементи, як-от пагорби чи гори. Таким чином, навіть лікарня, школа або невеликий пагорб у межах міста може стати основою для назви вулиці.

Назви вулиць, що походять від будівель-орієнтирів, включають: *Hastane Caddesi* (вулиця Лікарні, м. Хаккарі), *Tıp Fakültesi Caddesi* (вулиця Медичного факультету, м. Анкара), *Sanatoryum Caddesi* (вулиця Санаторію, м. Анкара), *Cezaevi Caddesi* (вулиця В'язниці, м. Ван), *İtfaiye Caddesi* (вулиця Пожежної частини, м. Хаккарі), *Okul Caddesi* (вулиця Школи, м. Денізли), *Üniversite Caddesi* (вулиця Університету, м. Зонгулдак), *Hükümet Caddesi* (вулиця Уряду, м. Токам), *Müze Caddesi* (вулиця Музею, м. Афьонкарахісар).

Назви вулиць також відображають історичне або сучасне використання територій. У містах з османською спадщиною та збереженим плануванням часто зустрічаються топоніми, пов'язані зі старими ринками та ремісничими осередками. Центральним елементом таких міст є «бедестен», від якого розходяться інші важливі осередки, а вісь розповсюдження формує широкі торговельні вулиці, наприклад «*Uzun Çarşı*» (Довгий базар). У провулках, що ведуть до *Uzun Çarşı*, розташовані ремісничі майстерні різного профілю (Erinç, 1953). До цієї групи належать також урбаноніми, що мають давніше походження і, ймовірно, сформувалися ще до заснування Турецької Республіки, відображаючи традиційну систему ремесел і професій, поширених у міському середовищі. Серед таких назв можна навести приклади: *Kavafılar Caddesi* (вулиця кавалерів, м. Ерзурум), *Keşeciler Caddesi* (вулиця фетровщиків, м. Конья), *Kazancılar Caddesi* (вулиця казанчиків, м. Сівас), *Bakırcılar Caddesi* (вулиця мідяників, м. Денізли),

Yaumacılar Caddesi (вулиця ткачів, м. Баликесір) тощо. Сучасні назви, що відображають професійну спеціалізацію територій, включають: *Demirciler Caddesi* (вулиця ковалів, м. Ерзурум), *Toptancılar Caddesi* (вулиця оптовиків, м. Сівас), *Küçük Sanayi-Sanayi Caddesi* (вулиця малих та великих підприємств, м. Хатай), *Sanayi Çarşısı Caddesi* (вулиця промислового ринку, м. Трабзон), *Kuyumcular Caddesi* (вулиця ювелірів, м. Токат та м. Кирклалелі).

Соціокультурне значення таких топонімів полягає в тому, що вони не лише слугують навігаційною функцією, а й відображають історичні, економічні та культурні аспекти міського життя. Вулиці, названі за орієнтирами чи функціональними об'єктами, формують у мешканців та відвідувачів уявлення про міський простір, сприяють його впізнаваності та створюють відчуття локальної ідентичності. Крім того, такі назви часто виступають маркерами соціальної пам'яті, відтворюючи історію розвитку міста та взаємозв'язок між його фізичною структурою та соціальною динамікою. У результаті урбаністична топоніміка в даному випадку стає не лише навігаційним інструментом, а й важливим елементом культурного коду міського середовища.

Окрему категорію становлять числові назви вулиць, що складають собою категорію *Sayısal Caddeler* (Вулиці з числовими / математичними назвами), які досить часто використовуються у нових міських районах або під час планування житлових масивів для систематизації повторюваних об'єктів. Такі урбаноніми формуються шляхом додавання числових індексів до основної назви, що дозволяє впорядкувати просторову структуру міста та полегшує навігацію в межах великих кварталів (Mills, 2010). До цієї групи належать, зокрема: *Turgut Özal Bulvarı 1 ve 2* (бульвар Тургутта Озала 1 та 2, м. Анкара), *Lise Caddesi 1 ve 2* (вулиця Ліцей 1 та 2, м. Денізлі), *Kuseyri ve 1. Kuseyri Caddesi* (вулиця Кусейрі та Куейрі 1, м. Хатай), *1. Sanayi Caddesi* та *2. Sanayi Caddesi* (вулиці Першої та Другої промислової зони, м. Газіантен), *1. Organize Sanayi Yolu* та *2. Organize Sanayi Yolu* (дороги Першої та Другої організованої промислової зони, м. Кайсері) тощо. Таким чином, числові урбаноніми відображають раціоналізований підхід до планування міського простору, характерний для сучасного етапу урбаністичного розвитку турецьких міст.

І нарешті, топоніми на честь відомих осіб охоплюють як національно відомих діячів (політики, митці, спортсмени, військові), так і місцевих діячів, що внесли вклад у розвиток турець-

ких міст. Приклади національного рівня: *Necip Fazıl Kısakürek Caddesi* (вулиця Неджип Фазила Кисакюрек, м. Адана, м. Анкара, м. Ерзурум, м. Конья та м. Шанлиурфа), *Adnan Menderes Caddesi* (вулиця Аднана Мендереса, м. Мерсін, м. Анталія). Місцеві діячі представлені через імена мерів та губернаторів: *Vali Yusuf Ziya Göksu Bulvarı* (бульвар губернатора Юсуфа Зія Гюксу, м. Денізлі), *Vali Kazım Dirik Caddesi* (вулиця губернатора Казіма Діріка, м. Ізмір), *Haluk Özsoy Caddesi* (вулиця Халука Озсоє, м. Мугла), *Ferih Güven Caddesi* (вулиця Феруха Гювена, м. Мерсін), *Vali Zekai Gümüştüş Caddesi* (вулиця губернатора Зекаї Гюмюшдіша, м. Токат).

До категорії «*Diper Caddeler*» (Інші вулиці) належать топоніми, що не входять до основних класифікаційних груп і пов'язані з різноманітними культурними, релігійними, символічними та природними аспектами. До цієї категорії можуть належати назви, утворені від назв природних об'єктів, кольорів, абстрактних понять або особових імен, які не пов'язані безпосередньо з історичними чи політичними подіями. Такі урбаноніми відображають культурні уявлення, естетичні уподобання та символічні асоціації, характерні для певної спільноти.

Серед прикладів можна навести назви, пов'язані з природними об'єктами: *Çınar Caddesi* (вулиця Платана, м. Бурса), *Gül Caddesi* (вулиця Троянди, м. Ізмір), *Lale Caddesi* (вулиця Тюльпана, м. Конья); з кольорами: *Mavi Caddesi* (вулиця Блакитна, м. Анталія), *Yeşil Caddesi* (вулиця Зелена, м. Бурса), *Kızıl Caddesi* (вулиця Червона, м. Кайсері); із символічними або абстрактними поняттями: *Barış Caddesi* (вулиця Миру, м. Анкара), *Umut Caddesi* (вулиця Надії, м. Ізмір), *Özgürlük Caddesi* (вулиця Свободи, м. Стамбул). Крім того, до цієї групи можуть входити назви, утворені від особових імен, наприклад *Ahmet Caddesi*, *Mehmet Caddesi*, *Fatma Caddesi*, які не мають прямого зв'язку з конкретними історичними постатями.

Аналіз міських топонімів у Туреччині показав, що назви вулиць та бульварів виконують багатофункціональну роль, поєднуючи практичне, соціальне, політичне та культурне значення. Вулиці не лише забезпечують орієнтацію та організацію щоденної діяльності мешканців, а й відображають історичні події, ідеологічні тенденції, соціальні та культурні зв'язки, а також демографічні та територіальні особливості міст.

У процесі формування топонімічної системи важливу роль відіграють такі фактори, як політична влада, історичні події, безпекові умови, розвиток інфраструктури, релігійні та культурні орієн-

тери, економічна діяльність і демографічні зміни. Різноманіття категорій вулиць Туреччини – від *Cumhuriyet Caddesi* (вулиці Республіки) до *Şehitler Caddeleri* (вулиці Воїнів) демонструє складність і водночас багатшаровість соціально-просторового контексту, у якому формувалися турецькі топоніми.

У межах цього дослідження міські топоніми – назви вулиць, бульварів і проспектів – було організовано за семи основними категоріями та відповідними підкатегоріями. Пропонована типологія носить орієнтовний характер і може зазнавати уточнень залежно від локальних особливостей, адже окремі міста можуть демонструвати специфічні відмінності, що потребують додаткової деталізації або корекції категорій.

Наведена нижче структура відображає взаємозв'язок між функціональними, історичними, політичними та соціокультурними чинниками, які впливають на формування назв вулиць у турецьких містах, і слугує основою для подальшого аналізу та порівняння топонімічних особливостей різних урбаністичних середовищ:

1. Вулиці, пов'язані з Республікою

1.1. *Cumhuriyet Caddeleri* (Вулиці Республіки) – відображають ідеологічні та політичні аспекти Республіки.

1.2. *Cumhuriyetin Önemli Şahısları Caddeleri* (Вулиці видатних осіб Республіки) – увіковічують постаті, що відіграли ключову роль у формуванні держави.

1.3. *Zafer Caddeleri* (Вулиці Перемоги) – пов'язані з історичними військовими перемогами та національними досягненнями.

1.4. *Kurtuluş Günü Caddeleri* (Вулиці Дня Визволення / Незалежності) – відображають дати здобуття незалежності та важливі події державного масштабу.

1.5. *Kavramsal Cumhuriyet Caddeleri* (Концептуальні вулиці Республіки) – включають топоніми, що символізують цінності та принципи Республіки.

2. *Şehitler Caddeleri* (Вулиці Воїнів) – присвячені загиблим у війнах та конфліктах, слугують засобом колективної пам'яті.

3. *Dostluk-Kardeşlik Caddeleri* (Вулиці Дружби і Братерства) – демонструють соціокультурні та географічні зв'язки між містами, регіонами та країнами.

4. *Yer/Yön Belirten Caddeleri* (Вулиці, що вказують на місце/напрямок)

4.1. *Nirengi Noktaları ile İlgili Caddeleri* (Вулиці, пов'язані з орієнтирами) – назви походять від будівель, природних об'єктів або інших просторових орієнтирів.

4.2. *Eski ve Yeni Arazi Kullanım ile İlgili Caddeleri* (Вулиці, пов'язані зі старим і новим використанням

території) – відображають історичні та сучасні способи функціонального освоєння міського простору.

5. *Sayısal Caddeleri* (Вулиці з числовими / математичними назвами) – демонструють систематизацію простору у нових та планованих міських районах.

6. *Önemli Şahıslar Caddeleri* (Вулиці, названі на честь видатних осіб)

6.1. *Yerel Şahıslar* (Місцеві діячі) – відображають внесок місцевих лідерів, громадських діячів та благодійників.

6.2. *Ulusal Şahıslar* (Національні діячі) – присвячені постатям, що мали значний вплив на розвиток держави або національної культури.

7. *Diğer* (Інші) – включають топоніми, що не входять до жодної з вище наведених категорій, але відіграють допоміжну або специфічну роль у міському ландшафті.

Висновки. Таким чином, турецька система міських топонімів (годонімів) є результатом складної взаємодії історичних, соціальних, політичних та культурних чинників. Вулиці і бульвари міст виступають своєрідними «соціальними маркерами», через які можна простежити динаміку формування національної ідентичності, колективної пам'яті та місцевої урбаністичної культури. Назви вулиць відображають не лише історичні події та політичні трансформації, а й релігійні, економічні та культурні взаємозв'язки, природні та функціональні характеристики міських територій.

Систематизація та класифікація назв вулиць дозволяє більш глибоко зрозуміти історико-культурний розвиток міст, взаємодію між державними інституціями та місцевими спільнотами, а також вплив глобальних і локальних чинників на формування міського простору та його ідентичності. Крім того, топоніми виконують важливу практичну функцію – вони сприяють орієнтації в місті та формують сприйняття міського середовища мешканцями й відвідувачами.

Отримана типологія відкриває нові перспективи для подальших наукових досліджень, зокрема порівняльних аналізів топонімічних систем різних міст і регіонів, а також може бути використана в практичній діяльності у сфері міського розвитку та культурного менеджменту. Водночас слід враховувати, що локальні особливості міст можуть вносити варіативність у типологію, що створює поле для додаткових досліджень окремих категорій та підкатегорій. Сучасні тенденції, зокрема глобалізація, розвиток туризму та урбаністичні трансформації, також впливають на формування нових топонімів і на функціонування міського простору, що робить цю тематику актуальною для подальшого наукового аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малес Л. В. Урбанонімія і державна ідеологія: особливості взаємодії. *Вісник «Соціологія. Психологія. Педагогіка»*. Київ, 1998. Вип. № 6. С. 21-23.
2. Aliagaoglu A., Yiğit Y. Balıkesirde Şehirselle Toponimi: Cadde Adları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2013. № 30. pp. 311-330.
3. Akgül M. Ethnic Homogenization in Turkey: The Case of Toponymic Practices in Istanbul: *master's thesis*. Istanbul: Istanbul Bilgi University, 2017, 115 p.
4. Araz S. Evaluation of the Effects of Street Naming (Urban Toponymy) on Urban Identity and Social Memory: The Case of Ayvalık-Cunda: *unpublished master's thesis*. Istanbul: ITU Science and Technology Institute, 2015, 113 p.
5. Açikel A. Türkiye'de tarihi toponimi üzerine araştırmalar. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2003. № 8. pp. 45-60.
6. Akar A. Renge bağlı yer adlandırmalarında Muğla örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006. № 20. pp. 51-63.
7. Çelik Z., Favro D., Ingersoll R. Streets: Critical Perspectives on Public Space. Berkeley: University of California Press, 1994. 336 p.
8. Doğru H. Türkiye'de yer adları üzerine araştırmalar. Ankara, 1985, 402 p.
9. Erinç S. Doğu Anadolu coğrafyası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1953, 124 p.
10. Gonen S. Türkiye'de yer adları üzerine bir değerlendirme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 2007. pp. 95-110.
11. Gülensoy T. Türkçe Yer Adları Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1995. 117 p.
12. Gümüşçü O. Türkiye'de yer adları ve tarihi coğrafya. İstanbul, 2002. 156 p.
13. Hall S. Foucault: Power, knowledge and discourse. In: Wetherell M., Taylor S., Yates S. J. (eds.). *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London: Sage, 2001. pp. 72-81.
14. Kostof S. Şehirler ve Sokaklar. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007. pp. 15-34.
15. Lewis B. The Emergence of Modern Turkey. Oxford: Oxford University Press, 2002. 511 p.
16. Lynch K. The Image of the City. Cambridge: MIT Press, 1960. 194 p.
17. Mills A. Streets of Memory: Landscape, Tolerance, and National Identity in Istanbul. Georgia: University of Georgia Press, 2010, 248 p.
18. Savage M., Yeoh B. Urban Sociology, Capitalism and Modernity. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004. 256 p.
19. Şahin G. Türkiye'de yapılmış toponimi çalışmaları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010. Vol. 4. pp. 134-156.
20. Tuan Y. Space and Place: The Perspective of Experience. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005. 248 p.
21. Tunçel H. Türkiye'de yer adları üzerine bir inceleme. Ankara, 2000, 227 p.
22. Zelinsky W. The Cultural Geography of the United States. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1973. 613 p.

REFERENCES

1. Males L. V. (1998) Urbanonimiia i derzhavna ideolohiia: osoblyvosti vzaemodii [Urbanonymy and State Ideology: Features of Interaction] *Visnyk «Sotsiologhiia. Psykholohiia. Pedagogika»*, 6, Kyiv, 21-23. [in Ukrainian].
2. Aliagaoglu A., Yiğit Y. (2013) Balıkesirde Şehirselle Toponimi: Cadde Adları [Urban Toponymy in Balıkesir: Street Names] *Doğu Coğrafya Dergisi*, 30, 1-14. [in Turkish].
3. Akgül M. (2017) Ethnic Homogenization in Turkey: The Case of Toponymic Practices in Istanbul: *master's thesis*. Istanbul Bilgi University, Istanbul, 115.
4. Araz S. (2015) Evaluation of the Effects of Street Naming (Urban Toponymy) on Urban Identity and Social Memory: The Case of Ayvalık-Cunda: *unpublished master's thesis*. ITU Science and Technology Institute, Istanbul, 113.
5. Açikel A. (2003) Türkiye'de tarihi toponimi üzerine araştırmalar [Research on Historical Toponymy in Turkey] *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 8, 45-60. [in Turkish].
6. Akar A. (2006) Renge bağlı yer adlandırmalarında Muğla örneği [The Muğla Example of Colour-Based Place Naming] *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 51-63. [in Turkish].
7. Çelik Z., Favro D., Ingersoll R. (1994) Streets: Critical Perspectives on Public Space. University of California Press, Berkeley, 336.
8. Doğru H. (1985) Türkiye'de yer adları üzerine araştırmalar [Research on Place Names in Turkey] Ankara, 402. [in Turkish].
9. Erinç S. (1953) Doğu Anadolu coğrafyası [Geography of Eastern Anatolia] İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 124. [in Turkish].
10. Gonen S. (2007) Türkiye'de yer adları üzerine bir değerlendirme [An Evaluation of Place Names in Turkey] *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 95-110. [in Turkish].
11. Gülensoy T. (1995) Türkçe Yer Adları Kılavuzu [Guide to Turkish Place Names] Türk Dil Kurumu, Ankara, 117. [in Turkish].
12. Gümüşçü O. (2002) Türkiye'de yer adları ve tarihi coğrafya [Place Names and Historical Geography in Turkey] İstanbul, 156. [in Turkish].
13. Hall S. (2001) Foucault: Power, knowledge and discourse. In: Wetherell M., Taylor S., Yates S. J. (eds.) *Discourse Theory and Practice: A Reader*. Sage, London, 72-81.
14. Kostof S. (2007) Şehirler ve Sokaklar [Cities and Streets] Kitap Yayınevi, İstanbul, 15-34. [in Turkish].
15. Lewis B. (2002) The Emergence of Modern Turkey. Oxford University Press, Oxford, 511.
16. Lynch K. (1960) The Image of the City. MIT Press, Cambridge, 194.

17. Mills A. (2010) *Streets of Memory: Landscape, Tolerance, and National Identity in Istanbul*. University of Georgia Press, Georgia, 248.
18. Savage M., Yeoh B. (2004) *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 256.
19. Şahin G. (2010) Türkiye’de yapılmış toponomi çalışmaları [Toponymy Studies Conducted in Turkey] *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 134-156. [in Turkish].
20. Tuan Y. (2005) *Space and Place: The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis, 248.
21. Tunçel H. (2000) Türkiye’de yer adları üzerine bir inceleme [A Study of Place Names in Turkey] Ankara. 227. [in Turkish].
22. Zelinsky W. (1973) *The Cultural Geography of the United States*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, 613.

Дата першого надходження статті до видання: 13.08.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

